

Сучасні проблеми економіки та підприємництво. Випуск 13, 2014

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Антошко Т.Р.

к.е.н., ст. викладач ФММ НТУУ «КПІ»

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ОСНОВ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Розглянуто основи правового регулювання формування корпоративної соціальної відповідальності. Визначено основи реалізації принципів корпоративної соціальної відповідальності в Господарському та Податковому кодексах. Досліджено організаційно-правові основи функціонування корпоративної соціальної відповідальності в державах ЄС.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, правові основи, інституційні інструменти.

Вступ. Вітчизняна економіка все більше інтегрується у глобальні процеси та стає частиною світового економічного та інформаційного простору. Однією із актуальних тем світового суспільства є соціалізація бізнесу та підприємництва, відбувається формування нового типу соціально-трудових відносин, що проявляється у появі нових форм взаємовідносин власників капіталу та працівників, тобто спробі надати економіці «людських рис». Таким чином, головним завданням суспільства стає впровадження КСВ підприємств та адаптування існуючих світових розробок до умов української економіки.

Серед спроб вирішення даної проблеми на теоретичному рівні значними за внеском у теорію та практику застосування способів здійснення корпоративних відносин (соціальних, правових, виробничих та управлінських) можна вважати розробки таких відомих вчених як Р.Краплич, К.Ющенко, Н.Волгін, В.Єгорова, Б.Мей, Ф.Котлер, Лі Ненсі тощо [1-8]. Питання взаємодії підприємництва і суспільства, побудови стосунків із стейкхолдерами підприємства розкриваються в роботах П. Друкера, Р. Фрімена, Г. Саймона, В. Томпсона, М. Мескона, А. Керолла та ін. [1-8]. Серед вітчизняних дослідників даної проблематики І. Акімова, Н. Водницька, Ю. Саєнко, А. Колот, В. Бурега, М. Мурашко [1-8]. Дослідженням проблем відносин підприємств із зацікавленими сторонами займалися Ю. Благов, Р. Краплич, А. Каптерев, Н. Калінкіна, Н. Піроженко, В. Мартиненко, С. Литовченко [1-8]. Питанням розробки механізму управління КСВ присвячені роботи Л. Грициної, М. Стародубської, О. Лазаренко, Ф. Евдокимова, О. Степанової [1-8].

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення основ формування принципів корпоративної соціальної відповідальності в Україні.

Результати дослідження. Впровадження законодавства, пов'язаного із КСВ, є ключовою проблемою розвитку суспільних економічних відносин в Україні. Формування правової основи впровадження КСВ дозволить забезпечити економічний ефект та дасть можливість його стабільності. Закладення правових основ КСВ дозволить визначити складники аналізу її стану та розмір впливу на діяльність підприємства.

Аналіз поточної нормативно-правової бази в Україні у сфері забезпечення соціальних прав громадян та соціальної відповідальності суб'єктів правових відносин, у тому числі і підприємств, дозволив встановити, що в Україні деякі вимоги законодавства і регуляторних правових документів у соціальній сфері чи охороні здоров'я, навіть жорсткіші, ніж в державах ЄС. Однак, зафіксовані в законодавстві права і обов'язки на жаль не діють на практиці. Так, наприклад, ст.ст. 47 та 48 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачають надання податкових пільг підприємствам, які використовують альтернативні джерела енергії та інші заходи щодо охорони навколишнього середовища, але жодне підприємство не змогло отримати такі пільги реально і до цього часу. Що ж стосується утворення і використання правової бази відносин КСВ, то тут ще виникає дуже багато проблем.

У правовому полі України та більшості країн при визначенні норм діяльності підприємства застосовують поняття соціальної діяльності підприємства як сукупності організаційних дій власника щодо забезпечення соціального розвитку трудового колективу та дотримання законодавчих гарантій умов та оплати праці. Соціальну діяльність підприємства закріплено у ст. 69 Господарського кодексу України, в якій розкрито її зміст та основні напрями.

Соціальні зобов'язання реалізуються через набір певних процедур, які у сукупності визначають зміст соціальної діяльності підприємства. Як визначено у переліку видів соціальної діяльності підприємств, наведених у Господарському кодексі України (ст.69 ГКУ), ця діяльність здійснюється ними для забезпечення мінімально визначених законодавчих вимог і додаткових соціальних гарантій захисту працюючих, до яких належить: забезпечення безпечних умов праці для працівників, відповідних умов праці жінок, неповнолітніх, вагітних, жінок, які мають неповнолітніх дітей; обов'язкове медичне страхування працівників, тощо. Додатковими добровільними соціальними стандартами підприємствами є медичне страхування працівників, пенсійне забезпечення; забезпечення професійного навчання працівників; забезпечення умов їх відпочинку та оздоровлення, забезпечення житлом; інші грошові матеріальні та у вигляді наданих послуг гарантії (доплати). Виходячи з наведеного соціальну політику підприємства можна розподілити на два рівні:

- регульована соціальна політика;
- корпоративна соціальна політика.

Держава визначає соціальні вимоги до підприємства шляхом встановлення мінімальних розмірів заробітної плати, норм оплати праці, охорони довкілля і встановлення гранично допустимих шкідливих викидів, тощо. У відхиленні від державних норм у напрямі соціального розвитку підприємства орієнтуються на власні інтереси та фінансові можливості.

Перелік соціальних зобов'язань, які контролюються державою, визначено у ст. 19 ГКУ, а саме: охорона земель, вод і лісів, відтворення водних ресурсів і лісів, безпека виробництва та праці, пожежна, екологічна, санітарно-гігієнічна безпека, якість і безпека продукції, послуг тощо.

Наступний аспект діяльності підприємств, який можна віднести до КСВ – благодійництво. До основних причин, які стримують розвиток благодійництва в Україні, більшість суб'єктів відносять законодавчу неврегульованість. Відповідно до Податкового кодексу [9] до інших витрат від звичайної діяльності відносять «суми коштів або вартість товарів, виконаних робіт, наданих послуг, добровільно перераховані (передані) протягом звітного року до Державного бюджету України або бюджетів місцевого самоврядування, до неприбуткових організацій, визначених у статті 157 цього розділу в розмірі, що не перевищує чотирьох відсотків оподаткованого прибутку попереднього звітного року», тобто на 1 відсотковий пункт менше. Окрім того, в Україні суми, що виділені для благодійності, піддаються подвійному оподаткуванню спочатку «дарувальника», а потім «отримувача». Це, серед усього іншого, пов'язано з тим, що у країні під виглядом благодійності активно відбувається «оптимізація податків». Новий Податковий кодекс, який повністю вступив у свою силу в 2013 р., всі ці питання не вирішує [9].

Низьку активність та можливості використання благодійництва не для цілей, визначених у Податковому Кодексі [9], обумовлено відсутністю системи контролю, аналізу та координації соціальної діяльності підприємств, функцій управління, реалізація яких практично відсутня в Україні. На наш погляд уряд повинен визначити орган державної виконавчої влади, який би здійснював координаційно-регуляторну функцію в сфері благодійної діяльності.

Підприємства через активізацію благодійницьких проектів беруть участь у соціальному розвитку своїх територій. Вважаю, що Держава має зацікавити бізнес у розвитку благодійницької діяльності особливо в період економічної кризи шляхом відповідного надання пільг і преференцій з оподаткування. Світова практика підтвердила дієвість цих механізмів.

Поєднання законодавчо закріплених стимулів у вигляді зниження податку на прибуток, який спрямовується на цілі благодійництва, пріоритетного права на відзначені дії, контролю за соціальною діяльністю підприємств у вигляді соціального аудиту та соціальних звітів підприємств та координації, яку братимуть на себе органи місцевої влади, дає

можливість компаніям реалізувати свою соціальну відповідальність перед стейкхолдерами та суспільством.

Розвиток КСВ в Україні консолідувався навколо міжнародних організацій та проектів, зокрема Представництва ООН в Україні, яке в 2006 р. започаткувало та підтримує діяльність української мережі Глобального договору ООН, що охоплює понад 140 організацій.

У листопаді 2007 р. Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики взяв під своє керівництво розробку міжнародного стандарту із соціальної відповідальності ISO 26000 «Керівництво з соціальної відповідальності» [152]. У новій інструкції враховані всі принципи, зазначені у Глобальній ініціативі ООН.

У лютому 2010 р. при Комітеті з питань промислової і регуляторної політики створена Консультативна Рада з розробки проекту Національної концепції розвитку СВБ. Міністерством освіти і науки розроблена програма навчальної дисципліни «Корпоративна соціальна відповідальність».

На наш погляд, неефективність законодавства є лише одним із чинників, що стримують впровадження КСВ. Недостатньо використовуються ЗМІ для пропагування кращої практики КСВ на підприємствах як України, так і за кордоном. Запровадження КСВ має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності Уряду.

Уряди різних країн зростаючими темпами впроваджують КСВ, намагаючись стимулювати, навіть регулювати заходи. Як тільки ці зобов'язання та величини, норми та правила, що лежать в їх основі, формально, закріплено, вони перетворюються на «регульовану КСВ». Така тенденція стала домінуючою у багатьох європейських країнах протягом останніх років. На державному рівні існує багато форм інституційної підтримки КСВ.

Характерною ознакою європейських країн є розгляд КСВ як частини міжнародної репутації держави, а також національних компаній, представлених за кордоном. Участь урядових структур деяких іноземних держав у регулюванні КСВ наведено у табл. 1.

За результатами соціологічних досліджень Київського міжнародного інституту соціології встановлено, що роботодавці, представники профспілок і урядових структур усвідомлюють необхідність розвитку КСВ в Україні.

Однак, поки що така відповідальність, на думку соціальних партнерів (уряд, роботодавці, профспілки), обмежується в основному вирішенням соціальних проблем працівників підприємств. Усі соціальні партнери вважають, що основними функціями бізнесу є створення нових робочих місць, надання додаткового «соціального пакета», а реалізація соціальних програм у питанні регулювання соціальної сфери має бути функцією держави.

Організаційно-правові основи функціонування корпоративної соціальної відповідальності в державах ЄС [1, 2]

Країна	Державні органи регулювання КСВ	Нормативно-правові документи	Стратегії або програми з КСВ	Окремі ініціативи	Коментарі
Австрія	1. Міністерство економіки та праці; 2. Австрійська федерація промисловості; 3. Австрійська торгова палата	Відомостей немає	«Австрійська ініціатива з КСВ»	Участь Торгової палати у КСВ-Австрія	<u>Реалізація ініціативи з КСВ:</u> - Впровадження концепції сталого розвитку до управлінських звітів; - Соціальне звітування; - Відкритий діалог зі стейкхолдерами.
Велико-британія	1. Міністр з КСВ; 2. Міністерство бізнесу, підприємництва та реформування; 3. Департамент у справах Міжнародного Розвитку; 4. Департамент торгівлі та промисловості	Підтримка Урядом Тристоронньої Декларації про багатонаціональні корпорації та соціальну політику	1. Стратегія сталого розвитку; 2. Національна стратегія відродження районів; 3. Програма «Соціальне підприємство. План дій: нарощування масштабів нових висот, які здійснюють державні відомства та установи»	1. Заснування грантів (загальна сума - 130 млн. фунтів стерлінгів); 2. Створення академії КСВ (ініціатива Департаменту торгівлі та промисловості)	<u>Питання КСВ у стратегії сталого розвитку:</u> - Заохочення відповідальної поведінки, стимулювання інновацій і застосування передових практик. - Сприяння бізнес-моделі, яка може створити більш справедливий і вигідний торговий відносини між виробниками країн, що р
Німеччина	1. Міністерство праці та соціальної політики; 2. Міністерство з питань сім'ї, літніх людей, жінок та молоді	Рекомендації уряду щодо «спільного розуміння соціальної відповідальності»	1. Національна стратегія з КСВ; 2. Стратегія із залучення громадян під головуванням Міністерства з питань сім'ї	1. Ухвалений Мінпраці «Звіт щодо розробки національної КСВ-стратегії»; 2. Каталог КСВ-практик німецьких компаній в середині країни та на міжнародному рівні	<u>Основні сфери реалізації Стратегії:</u> - підвищення довіри та видимості КСВ; - розвиток КСВ, особливо серед малого та середнього бізнесу; - інтеграція КСВ в освіту, тренінги, науки та дослідження; - зміцнення КСВ на міжнародному рівні та в контексті розвитку
Польща	Міністерство праці та соціальної політики	Постанова про створення урядової групи зі сприяння розвитку КСВ та координації зусиль польської адміністрації. Групу очолює представник Мінекономіки	Політика Уряду у сфері КСВ	1. Створення Мінпраці у 2006 р. «Міждисциплінарної робочої групи з питань КСВ»; 2. Підготовка Мінпраці пугівника «Керівництво з впровадження КСВ»	<u>Реалізація політики Уряду шляхом:</u> - Просування концепції КСВ та поширення інформації про ініціативи, впроваджені міжнародними організаціями у цій галузі; - Поширення інформації, що свідчить про зв'язок між прийняттям добровільних зобов'язань з КСВ
	Міністерство навколишнього середовища Міністерство економіки			Регулярна організація конференцій для ділових людей з питань діяльності в галузі розвитку екологічного менеджменту і аудиту	

Висновки. На нашу думку, основним принципом політики державної влади щодо взаємодії з підприємствами має бути відкритий діалог та всезагальна поінформованість, яка використовується у вирішенні виробничих та соціальних питань. Поінформованість державних органів щодо роботи підприємств, технологій, які використовуються, планів розвитку проектів та інфраструктурної підтримки, вкрай важлива, оскільки дозволяє досягти стійкої та прогнозованої роботи із отримання рішень, узгоджень та експертиз, необхідних для здійснення ліцензійної діяльності; знижує можливе негативне ставлення місцевої громади до бізнес-проектів; створює адекватне уявлення про комерційні ризики та ускладнення у роботі підприємств тощо.

Становлення інституційної підтримки КСВ в Україні на державному рівні дало б поштовх до її впровадження на рівні підприємств. Серед законів України, що містять норми щодо КСВ підприємств, у наш час діє Податковий Кодекс України. Інші закони України, що забезпечують правові відносини підприємств із зацікавленими сторонами, функціонують у недостатній мірі.

Список використаних джерел

1. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / Кол. автор.: Лазоренко О., Колишко Р., та ін. – К.: Видавництво «Енергія», 2008 – 96 с.
2. Дєєва Н.Е. Проблеми становлення національної моделі корпоративного управління / Н.Е. Дєєва // Вісник економічної науки України. – 2008. – Випуск 2. – С. 38 – 42.
3. Грунтковський В.Ю. Вибір оптимальної моделі соціальної відповідальності бізнесу / В.Ю.Грунтковський // Науковий вісник Чернівецького національного університету : [зб. наук. праць]. – 2009. – Вип. 456. – С. 100 – 107.
4. Полякова О.М. Особливості формування і розвитку соціальної відповідальності підприємств в Україні / Полякова О.М., Кас П.Ю. // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – Вип. 32. – С. 284 – 289.
5. Благов Ю.Е. Генезис концепции корпоративной социальной ответственности / Ю.Е. Благов // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2006. – Сер.8., Вып. 2. – С. 3–24.
6. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства / Котлер Ф., Лі Н. ; Пер. з англ. С. Яринич. – К.: Стандарт, 2005. – 302 с.
7. Кричевський Н. Корпоративная социальная ответственность / Н. Кричевський, С. Гончаров. – Дашков и Ко, 2007. – 216 с.
8. Петрушенко Ю.Н. Формування інституту позитивної соціальної відповідальності / Ю.Н. Петрушенко, О.В. Дудкін // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2009. – Вип. 37-3. – С. 25 – 31.
9. Кодекс. Податковий кодекс: за станом на 01.07.2011 / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-1>
10. ISO 26000 «Керівництво з соціальної відповідальності» [Електронний ресурс] / Київоблстандартметрологія. – Режим доступу: <http://www.bcdst.kiev.ua/index.php/news/1-latest-news/56>

Антошко Т.Р.

к.э.н., ст. преподаватель ФММ НТУУ «КПИ»

ФОРМИРОВАНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ОСНОВ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В УКРАИНЕ

Рассмотрены основы правового регулирования формирования корпоративной социальной ответственности. Определены основы реализации принципов корпоративной социальной ответственности в Хозяйственном и Налоговом кодексах. Исследованы организационно-правовые основы функционирования корпоративной социальной ответственности в государствах ЕС.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность, правовые основы, институциональные инструменты.

Antoshko T.

FORMATION OF THE INSTITUTIONAL FRAMEWORK OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN UKRAINE

The basics of the legal regulation of corporate social responsibility are in the article. There are determined through the implementation of corporate social responsibility in commercial and tax codes. It is defined organizational and legal bases of functioning of corporate social responsibility in EU countries/

Keywords: corporate social responsibility, legal framework, institutional instruments.

Бурлака В.Г.

к.е.н., ст.н.с. ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

МОДЕЛІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано моделі реструктуризації електроенергетики в різних країнах світу. В результаті проведеного аналізу зроблено висновки щодо особливостей переходу електроенергетики в різних країнах світу на нові моделі реструктуризації.

Ключові слова: електроенергетика, реструктуризація, модель, електрозабезпечення, вертикально-інтегрована структура, ринок електроенергії, виробництво, транспорт, розподіл.

Вступ. Сучасна економіка України знаходиться в стані фундаментальних перетворень, пов'язаних зі змінами стосунків власності,